

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.59.80-88>

УДК 72.01

Назарук Микола Вікторович,

аспірант кафедри архітектури та середовищного дизайну

Національний університет водного господарства та природокористування

(м. Рівне)

<https://orcid.org/0000-0003-4297-1975>

kolyanazaruk12@gmail.com

АРХІТЕКТУРА ЗАЛІЗНИЧНИХ ВОКЗАЛІВ СТАНЦІЙ ГОЛОБИ ТА КОВЕЛЬ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ О. М. ВЕРБИЦЬКОГО

Анотація: в статті розглянуто історію створення, планувальну структуру, об'ємно-просторову композицію та стилістику залізничних вокзалів станцій Голоби та Ковель, які збудовані на початку ХХ ст. за проектами видатного українського архітектора О. М. Вербицького.

Ключові слова: залізниця; архітектура; вокзал; Голоби; Ковель; модерн; архітектор О. М. Вербицький.

Постановка проблеми. Архітектурна спадщина кінця ХІХ – початку ХХ ст. викликає велику зацікавленість у дослідників. В цей час в світі поширився новий архітектурний стиль – модерн (ар нуво, сецесія, модернізм). Яскравим представником цього стилю в Україні є архітектор О. М. Вербицький, чия творчість значною мірою відобразилася в архітектурі залізничних вокзальних комплексів. В стилістиці залізничних вокзалів станцій Голоби та Ковель, які збудовані на початку ХХ ст. за проектами архітектора О. М. Вербицького, домінує модерн.

Актуальність дослідження специфічної архітектури залізничних вокзальних комплексів визначається пам'яткоохоронними потребами, пов'язаними із збереженням пам'яток архітектури та містобудування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Історія залізниці Київ – Брест висвітлена у ряді загальноісторичних праць [1, 9]. Про архітектуру вокзалів залізниці Київ – Брест йдеться, зокрема, у декількох працях [2, 3, 6, 7].

Формулювання цілі статті. В даній публікації ставиться завдання дослідити архітектуру залізничних вокзалів станцій Голоби та Ковель, які були запроектовані архітектором О. М. Вербицьким.

Висвітлення основного матеріалу. У 1870 р. було засноване Товариство Києво-Брестської залізниці для будівництва залізничної лінії, на якій знаходяться станції Голоби та Ковель [1, с. 95]. Дана лінія відкрита 15 серпня 1873 р. [1, с. 95].

Видатний український архітектор Вербицький Олександр Матвійович (1875-1958), працюючи у Києві в Управлінні Південно-Західної залізниці, розробив ряд проектів будівель та споруд в Україні, зокрема, і на території Волині [2].

У 1903 р. збудований вокзал станції Голоби за проектом О. М. Вербицького [2]. Цей вокзал, який є зразком архітектури модерну, хоч і не зовсім у первісному вигляді, але все ж зберігся до наших днів [3, с. 197]. В наш час вокзальна будівля станції Голоби визнана пам'яткою архітектури місцевого значення [3, с. 197]. Вокзал уявляє собою видовжену в плані двохповерхову будівлю із баштою, яка увінчана шпилем [3, с. 197] (рис. 1-4). Основним типоутворюючим приміщенням тут є зал очікування [3, с. 197] (рис. 1 а). В основному домінуючому об'ємі будівлі із великими ризалітами, до якого примикає тераса, а також торець із заокругленими стінами, знаходяться приміщення загального користування, а також допоміжні приміщення, висота яких становить 5,5 м. В об'ємі будівлі, який йде від залу очікування до башти, знаходяться службові та допоміжні приміщення, висота яких становить 3,95 м. В об'ємі башти та за баштою на першому поверсі знаходяться службові приміщення, а також вертикальна комунікація – сходи. Другий поверх (рис. 1 б) має невеликий хол, в який потрапляємо зі сходів, і службове приміщення, яке знаходиться в об'ємі башти. Із цього службового приміщення можна потрапити на балкон. Планувальна схема загалом анфіладно-коридорна [3, с. 197].

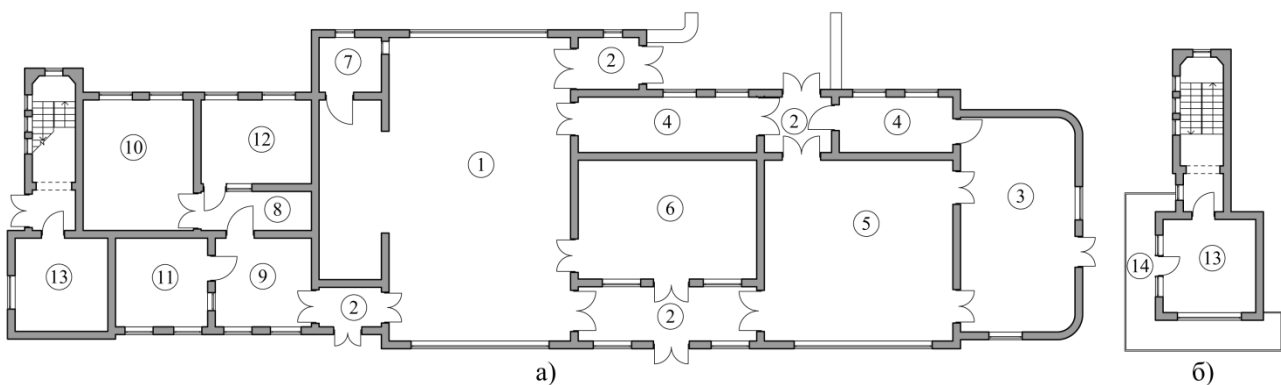

Рис. 1 – Планувальна схема залізничного вокзалу станції Голоби: а) 1-ий поверх; б) 2-ий поверх (1 – зал очікування; 2 – тамбур; 3 – магазин; 4 – кладова; 5 – буфет; 6 – приміщення для зберігання багажу; 7 – каса; 8 – коридор; 9 – хол; 10 – кабінет начальника станції; 11 – кабінет чергового по станції; 12 – товарна контора; 13 – службове приміщення; 14 – балкон); (опрацювання автора)

Виразність об'ємно-просторового рішення досягається такими засобами архітектурної композиції: поєднання криволінійних форм із прямолінійними,

поєднання симетрії та асиметрії, наявність ризалітів, великих вікон, а також горизонтальних та вертикальних членувань [3, с. 197].

Рис. 2 – Залізничний вокзал станції Голоби. 1903 р. Арх. О. М. Вербицький.

Фото. ХХ ст. [4]

Рис. 3 – Сучасний вигляд залізничного вокзалу станції Голоби. Фото автора. 2018 р.

Рис. 4 – Головний фасад залізничного вокзалу станції Голоби. 1903 р.

(графічна реконструкція автора)

До нашого часу в паперовій версії зберігся другий варіант фасаду вокзалу станції Голоби, створений О. М. Вербицьким у 1903 р. [5], для якого також характерна стилістика модерну (рис. 5). Цей варіант об'ємно-просторового рішення будівлі, для якого притаманна чітка симетрія, значно простіший та лаконічніший. Водночас у другому варіанті наявні ті ж засоби архітектурної композиції, що і в першому: поєднання криволінійних форм із прямолінійними, наявність ризалітів, великих вікон, горизонтальних та вертикальних членувань.

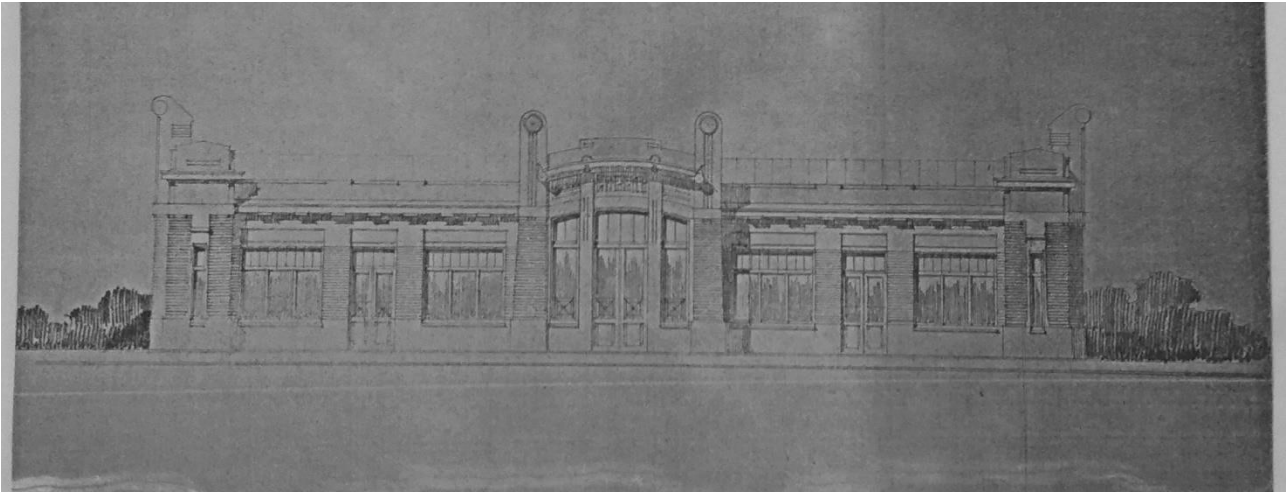

Рис. 5 – Другий варіант фасаду залізничного вокзалу станції Голоби. 1903 р.

Арх. О. М. Вербицький [5]

Залізнична станція Ковель – це великий залізничний вузол, в якому з 1916 р. розгалужується шість залізничних гілок [1, с. 135]. У 1907 р. збудований вокзал станції Ковель (рис. 6-9) за проектом О. М. Вербицького [7, с. 64]. Цей вокзал, який є зразком архітектури модерну [7], на жаль, зруйнований під час Другої світової війни [6, с. 8]. Вокзал станції Ковель був зразком вдалої та новаторської планувальної схеми [7, с. 66].

Будівля залізничного вокзалу мала острівне розміщення відносно залізничних колій, тому що знаходилася між коліями, які відносилися до Південно-Західних залізниць та Надвіслянських залізниць [8]. Перони були розміщені на висоті 2,20 сажнів над рівнем під'їзду до вокзалу з міста [9, с. 109]. У будівлю вокзалу та на перони зокрема, можна було потрапити через тунель, який мав освітлювальні прилади та був на одному рівні із під'їздами до вокзалу [9, с. 109-110].

Вокзал станції Ковель уявляє собою видовжену в плані триповерхову будівлю, для планувального рішення якої загалом характерна симетрія (рис. 6). Вестибюль був розміщений на першому поверсі на рівні з пішохідним тунелем. По центру вестибюля знаходилися сходи, які були «Т-подібними» в плані. На рівні другого поверху в одному крилі будівлі розташовувалися такі приміщення: великий зал очікування для пасажирів I та II класів, чоловічий та жіночий санвузли, буфетна ніша, службові приміщення, допоміжні приміщення, а також сходи та ліфт. На рівні другого поверху в іншому крилі будівлі розташовувалися такі приміщення: великий зал очікування для пасажирів III та IV класів, буфетна ніша, приміщення для забезпечення зв'язку (телеграф, пошта), кабінет та контора начальника станції, службові приміщення, допоміжні приміщення, а також сходи та ліфти.

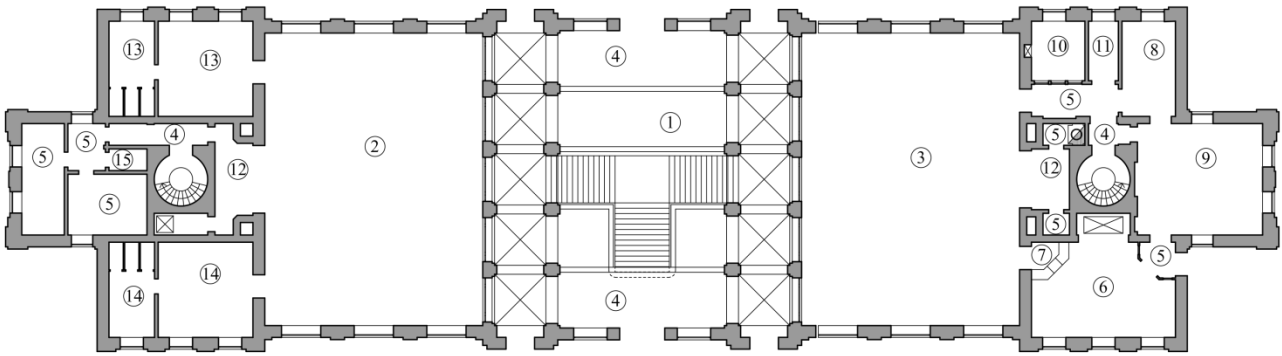

Рис. 6 – Планувальна схема 2-го поверху (на рівні з перонами) залізничного вокзалу станції Ковель: 1) вестибюль; 2) зал очікування для пасажирів I та II класів; 3) зал очікування для пасажирів III та IV класів; 4) прохід; 5) допоміжне або службове приміщення 6) пошта; 7) подача кореспонденції; 8) кабінет начальника станції; 9) контора начальника станції; 10) телеграф; 11) сіни; 12) буфетна ніша; 13) чоловічий санвузол; 14) жіночий санвузол; 15) службовий санвузол (опрацювання автора на основі [8])

Для об'ємно-просторового рішення вокзалу станції Ковель характерно: симетрія, поєднання криволінійних форм із прямолінійними, наявність ризалітів, пілястр, півциркульних вікон, а також горизонтальних та вертикальних членувань [6, с. 8]. Акцентами об'ємно-просторової композиції тут виступають чотири башти зі шпилями. В центральному внутрішньому просторі розміщувалися відкриті сходи [6, с. 8]. Основна форма центрального простору – параболічні арки покриття, які були відкритими в інтер'єрі [7, с. 153].

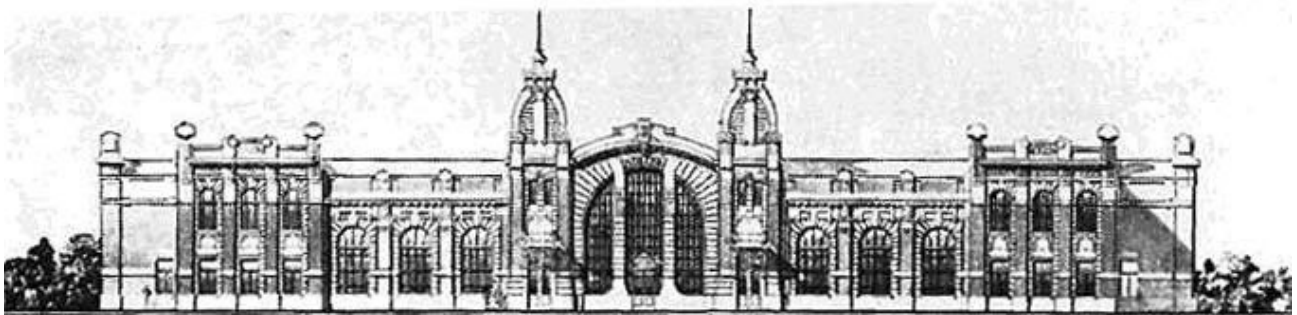

Рис. 7 – Проект залізничного вокзалу станції Ковель. 1907 р. [2]

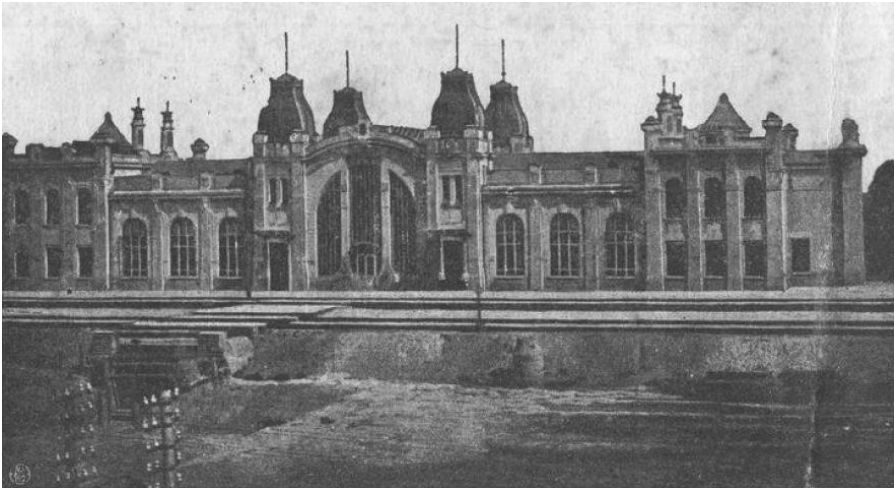

Рис. 8 – Загальний вигляд залізничного вокзалу станції Ковель 1907 р. Фото. Перша половина XX ст. [10]

Рис. 9 – Інтер'єр залізничного вокзалу станції Ковель 1907 р. Фото. Перша половина XX ст. [2]

Висновки

1. Архітектор О. М. Вербицький зробив вагомий внесок в розвиток архітектури залізничних вокзальних комплексів України, зокрема Волині.
2. Архітектурна цілісність залізничних вокзальних комплексів, зокрема пасажирських будівель, які збудовані в період другої половини XIX – початку XX ст., досягалася за рахунок стилістики, характерної для даного періоду.
3. Залізничні вокзали станцій Голоби та Ковель – це оригінальні, цікаві та унікальні об'єкти архітектури з новаторськими об'ємно-планувальними рішеннями для початку XX ст. Вони є яскравими зразками архітектури модерну на території Волині.
4. До залізничних вокзальних комплексів, які збудовані в період другої половини XIX – початку XX ст., слід бережно відноситися, потрібно вживати заходи, спрямовані на їх збереження, тому що вони є вартісними об'єктами архітектурного надбання.

Список джерел

1. Львівська залізниця. Історія і сучасність / Гранкін П. Е., Лазечко П. В., Сьомочкін І. В., Шрамко Г. І. Львів: Центр Європи, 1996. С. 94–108, 175 с.
2. Кохан С. В., Кілессо С. К., О. М. Вербицький – архітектор і педагог. К.: Будівельник, 1966. 28 с. URL:

https://www.alyoshin.ru/Files/publika/kilessso/kilessso_verb.html (дата звернення: 29.11.2020).

3. Назарук М. В. Архітектура залізничного вокзалу в Голобах. *Міжнародні наукові дослідження: інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 24–25 квіт. 2020 р. / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. Київ: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2020. С. 196–199.

4. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 11. Оп. 1. Спр. 23. Арк. 2. Архівна копія.

5. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 11. Оп. 1. Спр. 23. Арк. 1. Архівна копія.

6. Назарук М. В., Місюра О. Ю. Архітектура залізничного вокзалу в Ковелі. *Студентський вісник НУВГП*. 2019. Вип. 1(11). С. 6–8.

7. Ясиевич В. Е. Архитектура Украины на рубеже XIX – XX веков. К.: Будівельник, 1988. 183 с.

8. Пассажирское здание на ст. Ковель [Изоматериал]: план 2-го этажа: проект Юго-Запад ж. д., Служба пути и зданий, техн. отд.; архитектор А. М. Вербицкий. 1903. 1 л.; 75×59 см. (Из коллекции А. М. Вербицкого). Київ: Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека ім. В. Г. Заболотного.

9. Андреев П. Н. Краткий очерк современного состояния и деятельности Юго-Западных казенных железных дорог. К.: 1905.

10. День в історії: народився Олександр Вербицький – архітектор вокзалу у Ковелі та Голобах. *Район. Ковель*: веб-сайт. 2018. URL: <https://kowel.rayon.in.ua/news/95488-den-v-istoriyi-narodivsia-oleksandr-verbitskii-arhitektor-vokzalu-u-koveli-ta-golobah> (дата звернення: 26.08.2020).

References

1. Hrankin, P. E., Lazechko, P. V., Somochkin, I. V. and Shramko, H. I., 1996. *Lvivska zaliznytsia. Istoriia i suchasnist* [Lviv railway. History and modernity]. Lviv: Tsentr Yevropy. (In Ukrainian)

2. Kokhan, S. V. and Kilessso, S. K., 1966. *Verbytskyi – architekt i pedahoh* [O. M. Verbytskyi – architect and teacher]. Kyiv: Budivelnyk. Available at: <https://www.alyoshin.ru/Files/publika/kilessso/kilessso_verb.html> [Accessed 29 November 2020].

3. Nazaruk M. V., 2020. Arkhitektura zaliznychnoho vokzalu v Holobakh [Architecture of the railway station in Holoby]. In: public organization "Institute of Innovative Education"; Research and Training Cntner for Applied Informatics of the National Academy of Sciences of Ukraine, *International scientific research*:

integration of science and practice as a mechanism of effective development, Proceedings of the II International Conference, Kyiv, April 24–25 2020. Kyiv, pp. 196–199.

4. Fund 11. Inventory 1. File 23. Page 2. Archival copy. Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine.

5. Fund 11. Inventory 1. File 23. Page 1. Archival copy. Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine.

6. Nazaruk, M. V. and Misiura, O. Y., 2019. Arkhitektura zaliznychnoho vokzalu v Kovelі [Architecture of the railway station in Kovel]. *Studentskyi visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannya*, issue 1(11), pp. 6–8. (In Ukrainian)

7. Yasievich, V. E., 1988. Arkhitektura Ukrainy na rubezhe XIX – XX vekov [Architecture of Ukraine at the turn of the XIX – XX centuries]. Kyiv: Budivelnyk. (In Russian)

8. Verbitskii, A. M., 1903. *Passenger building at Kovel station [Izomaterial] : plan of the 2nd floor : project of the South-Western railway., Track and buildings service, technical department; architect A. M. Verbitsky. 1903. 1 p. 75×59 cm. (From the collection of A. M. Verbitsky)*. Kyiv: State Scientific Architectural Library named after V. H. Zabolotnyi.

9. Andreev, P. N., 1905. *Kratkii ocherk sovremennogo sostoyaniya i deyatelnosti Yugo-Zapadnykh kazennykh zheleznykh dorog* [A brief outline of the current state and activities of the South-Western state railways]. Kyiv. (In Russian)

10. 2018. Den v istorii: narodivsya Oleksandr Verbytskyi – arkhitekt vokzalu u Kovelі ta Holobakh [A day in history: Oleksandr Verbytskyi was born – the architect of the railway station in Kovel and Holoby]. *Raion. Kovel*. Available at: <<https://kovel.rayon.in.ua/news/95488-den-v-istoriyi-narodivsya-oleksandr-verbitskii-arhitekt-vokzalu-u-kovelі-ta-golobah>> [Accessed 26 August 2020].

Аннотация

Назарук Николай Викторович, аспирант кафедры архитектуры и дизайна среды, Национальный университет водного хозяйства и природопользования (г. Ровно).

Архитектура железнодорожных вокзалов станций Голобы и Ковель в творчестве А. М. Вербицкого.

В статье рассмотрены история создания, планировочная структура, объемно-пространственная композиция и стилистика железнодорожных вокзалов станций Голобы и Ковель, которые построены в начале XX в. по проектам выдающегося украинского архитектора А. М. Вербицкого.

Ключевые слова: железная дорога; архитектура; вокзал; Голобы; Ковель; модерн; архитектор А. М. Вербицкий.

Annotation

Mykola Nazaruk, Postgraduate student of the Department of architecture and Environmental Design, National University of Water and Environmental Engineering (Rivne).

Architecture of the railway stations Holoby and Kovel in the work of O. M. Verbytskyi.

Annotation text. Architecture of the late XIX – early XX century causes great interest in researchers. At this time, railways and railway stations were actively built all over the world. At this time also, a new architectural style, called Art Nouveau, has distributed around the world. The representative of this style in Ukraine is the architect O. M. Verbytskyi, whose work is largely reflected in the architecture of railway station complexes.

Today, the question arises of restoring the original appearance of historic architectural objects, including railway stations. Therefore, the research of history railway, and also the research of town-planning, planning, volume-spatial structure and stylistics of the railway station complexes as a type of buildings are relevant in the framework of historical and architectural researches of Volhynia in the second half of XIX – early XX century.

The research methodology is based on general (observation, comparative analysis, etc.), interdisciplinary (structuring, classification, etc.) and disciplinary, that include architectural and town-planning (analysis of the urban situation, functional structure and morphology of individual buildings and their complexes) research methods.

Holoby and Kovel railway stations are original and exquisite buildings by their architecture.

The volume-spatial solutions of the Holoby and Kovel railway stations are characterized by the following features: innovation, architectural expressiveness, boldness of compositional solutions, combination of curvilinear forms with rectilinear ones, Art Nouveau style.

The article deals with the history of creation, planning structure, volume-spatial composition and stylistics of the railway stations Holoby and Kovel, which are designed by the outstanding Ukrainian architect O. M. Verbytskyi and built in the beginning of the XX century.

Keywords: railway; architecture; railway station; Holoby; Kovel; Art Nouveau; architect O. M. Verbytskyi.